

Jorge Oteiza hil da. Orain bi zenbaki, ospitalean utzi genuen. Aurreko zenbakikoa idaztea tokatu zitzaidanean, hantxe jarraitzen zuen, ostrak janez bere burua hobeto ikusten zuenean —hori diote ezagutzen zutenek, klinikara bisitan joaten zitzazkionez—, baina *Jakin*-en azken zenbakia kaleratu zenerako Oteiza hilik zegoen. Hilda, eta lurperatuta. Eta aldizkariaren atal honek nolabait egunerokotasunari lotuta egon behar badu ere, ez nintzen garaiz iritsi aurrekoan, eta zilegi bekit, orain, hilabete batzuk joan diren honetan (maiatzaren amaieran ari naiz hau idazten, baina beranduago kaleratuko da), Jorge Oteiza hil egin dela idaztea. Hemen idatzita gera dadin. 2003ko apirilaren 9an hil zen Oteiza, Donostian. Altzuzan eman zioten lur, Itziar Carreño emaztea zuena hilobiratuta zegoen toki berean.

Hila eta hobiratua

Es-kolan kredoa erakusten zigutenean beti deitzen zidan atentzioa «hila eta hobiratua» sintagmak. Hila eta hobiratua. Aurrena hila eta hurrena hobiratua. Bata bestearen atzetik datozen ekintzak dira horiek. Hil eta hobiratu. Baina hobiratu hitzak zenbat eta zenbat zentzu eta esanahi ezberdin izan ditzakeen, hori beranduago ikasi dut. Eta konturatu naiz gehiegitan «ahaztu» esan nahi duela «hobiratu» horrek. Hila eta hobiratua. Hila eta ahaztua. Oteizari Altzuzako kanposantuan eman zioten lur, eta berak pentsatutako gurutze bat dago hortik hobi gainean, heriotzaren ondoren ere Itziar eta biak uztartzen dituen gurutzea. Eta handik metro gutxira, Orioko artista nagusia Kasedak eman duen arkitekto nagusiarekin behin betiko uztartu behar zuen eraikina dago, edifizioa. Francisco Javier Sáenz de Oizak Oteizarentzat diseinatutako fundazioa, museoa, Oteizaren etxea.

Sáenz de Oiza ez da erraza izan behin ere. Madrilgo Dorre Zurietatik hasita. Eta bere edifizioa ez dut barrutik ezagutzen (erabat bukatuta ere telebistan bakarrik daukat ikusita), baina proiektuaren lehen pausoetatik antzematzen zitzaien (aurkeztu zuenean; Altzuzan bere forma kapritxoso bezain «xinplea» agerian gelditzen hasi zene-tik...) artista batek beste batentzat egindako zerbait zela hura, eta bien gustukoa izanik, ezer gutxi esan zitekeela handik aurrera. Sáenz de Oizaren azken lan enblematikoa izango da, ziurrenik; eta Oteizaren gustukoa omen zen.

Eraikin barruan dagoena, eta barruan gertatzen ari dena, ordea, beste kontu bat da. Ez naiz izan Oteizaren museo-fundazioan. Kritikoek diote erakusketa koxkor batekin zabaldu dutela Nafarroa eta Espainiako agintari-ek museoa, eta ez dela, inolaz ere, Oteizak berak nahi zuena errespetatzen. Kritiko ez direnek diote, berriz, goldea ezin dela idien aurretik jarri, eta gauzak pazientziaz hartu behar direla. Fundazio-museoa osatuz eta hobetuz joateko betarik izango dela. Biek izango dute beharbada, arrazoia. Baina ezin dut utzi kontatu gabe inaugurazio egunean bertan izandako batek museoaren zuzendariari entzun omen ziona. Oteizaren borondatea gora eta Oteizaren borondatea behera, Rosales jaunak halako batean esan omen zuen, Oteiza ordurako hilik zegoenez, hemendik aurrera kritikoek ezin izango dutela Oteizaren borondatea erabili euren jarrera defendatzerakoan. Eta, nolabait, alibiatuta zegoela gizona, hori dela-eta. Anekdotak apokrifoa izan daiteke, erositako prezioan saltzen dut nik, baina egia unibertetsala da hildakoek ez dutela hitz egiten. Hila eta hobiratua.

Maiatzaren 25a

Linguistika jorratu eta Oriokoa izan arren, Oteizak ez zekien euskaraz. Juan Ramón Corpas medikua da ikasketaz, eta Lizarrakoa. Nik dakidala, berak ere ez daki euskaraz. Baina *Diario de Noticias*-en irakurri nuen bera ere harrিতa gelditu zela Oteizaren hileta elizkizunetan euskaraz

hitz bakar bat ere entzun ez zelako. Aparteko ezer ez, Corpas Bianako Printzea Erakundearen zuzendari ez balitz. Alegia, Nafarroako Gobernuaren kultura zuzendaria. Hiletak antolatu zituena, beste hitz batzuekin esanda, nahiz eta zeremonia familiaren esku utzi neurri handi batean. Corpasi ahaztu ez balitzaio.

Nafarroako gobernu berrian jarraitzeko aukera asko ditu Corpasek. Eta bere gainetik dagoen Laguna jaunak. Sanz lehendakariak jarraituko duelako, eta bere asmo berritzaileen artean, Lagunaren izena orain arte behintzat aipatu ez delako. Egia esan, hobe ez aipatzea gainera. Izan ere, orain arte aipatu diren aldaketek ez diote baikortasunari inolako itxaropenik uzten. Eta kulturaz eta hizkuntza politikaz besterik ez naiz ari.

Hauteskunde emaitzen ondorioak dira hauek. Eta hauteskundeak, mundu guztiak daki hori, ez dira kultura. Baina kultura hil egiten da hautatzeko aukerarik ez denean.

Zugaza efektua

Madrilen diote Miguel Zugazak eskimalei ere salduko lizkiekeela hozkailuak. Eta Pradon sakoneko berrikuntza gehiegi nabari ez bada ere —batzuek baietz diote, sakoneko aldaketak ere hasi direla nabaritzen—, zalantzarik gabe ukitzen duena urre bihurtzeko gaitasuna aitortu behar zaiola. Lehen Vermeer eta holandar pinturarekin (New Yorkeko Metropolitanan ere sekulako arrakasta izan zuen Vermeer-ek), eta orain Tizianorekin. Erakusketa deigarriak prestatzen eta saltzen aparta omen da Zugaza.

Beharbada horregatik ibiliko da arnasestuka Bilboko Arte Ederren museoa azkenaldi honetan. Baina lozorrotik esnatzen hasi dela ere ematen du. Kataluniako Arte Museo Nazionalarekin batera (noizko Euskal Museo Nazionala?) «Hispaniar-flandestar pintura gotikoa. Bartolomé Bermejo eta bere garaia» ekarri du Bilbora. Arte Ederren museoak berak gogora dakarrenez, Bermejoren maisulan garrantzitsuenetako bat museoarena berea da, Santa Engraziaren flagelazioa. Baina oraingoan 70 lan bildu dituzte,

eta jendeari gustatzen zaizkion erakusketa horietakoa antolatu dute. Beharbada ez ditu Madrilen Tizianorenak sortuko dituen jende ilarak eragingo, baina zalantzarik ez museo baten betebeharrak garrantzitsuena jendea bertara hurbiltzea dela. Eta hori behintzat lortuko dute Bartolomé Bermejo eta beste hainbaten lanekin. XV eta XVI. mendeetako pinturak, gainera, badu jendea erakartzen duen aparteko zerbait. Beharbada, hainbeste zeresan eman duen ulergarritasuna, lan modernoei (garaikideei esan nahi dut) hain zaila egiten zaien ulergarritasun hori.

Kontuak kontu, Zugaza efektua berrekuratzeko balio dezakeen bidea izan daiteke erakusketa honekin hasitakoa. Metro gutxira duen titaniozko museoak ere aurki ekin beharko dio benetan erakargarria den zerbaiti, lozorroan murgiltzea besterik ez zaio falta-eta. Josu Jon Imazek esana, Euskal Autonomia Erkidegora inoiz baino turista gehiago ari dela hurbiltzen. Ikusiko ditugu titaniozkoaren datuak nolakoak diren aurtengoan.

Berria berri

Uda hasiera honetan ezin utzi aipamenik gabe euskal kulturaren munduan urteko bigarren notizia garrantzitsuena izango dena (izan dena, zuek hau irakurtzerako). Lehenengoa Espainiako justiziak *Euskaldunon Egunkaria* izatea izan zen (euskal kulturaren defentsan, Acebes ministroaren hitzetan). Bigarrena, euskarazko egunkari bat berriro kalean izatea. Ez zait izena gehiegi gustatzen, egia esan, nahiago nukeen Heraldia, edo antzeko besteren bat, klasikoagoa. Eta ez dut egunkaria ezagutzen, oraindik ez baita kalera atera. Baina bi gauza argi erakusten ditu: debate sakon eta luzeak egiteko gauza izateaz gain, herri honetako gauza konkretu eta tangibleak ere egiten badakiela. Eta ezina ekinez egiten dela. Bejondeiela! Bejondeigula!¶